

До разової спеціалізованої вченої ради у
Національній академії внутрішніх справ

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Круглюка Григорія Володимировича
на тему «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки
під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві»,
представлену до захисту у разову спеціалізовану вчену раду
Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність дисертаційної роботи Круглюка Григорія Володимировича на тему «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві» не викликає сумнівів і заперечень, адже, як слушно наголошує здобувач, забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці є одним із пріоритетних напрямів правового регулювання та кримінально-правової охорони в Україні. Будівництво як одна зі стратегічно важливих галузей національної економіки безпосередньо пов'язане з виконанням робіт з підвищеною небезпекою, використанням складної техніки, механізмів, висотних конструкцій, вантажопідіймального обладнання та інших джерел підвищеного ризику, що об'єктивно зумовлює підвищені вимоги до безпеки праці та необхідність належного кримінально-правового реагування на порушення відповідних правил.

Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві становить підвищену суспільну небезпеку, оскільки прямо посягає на суспільні відносини у сфері безпеки виробництва, створює реальну загрозу для життя і здоров'я людини, а в окремих випадках спричиняє загибель людей, заподіяння шкоди здоров'ю, майнові втрати, екологічні наслідки та інші тяжкі результати. Такі діяння не лише порушують встановлений порядок виконання будівельних робіт, а й підривають ефективність правового механізму охорони праці, нівелюють

гарантії безпечної трудової діяльності та ставлять під сумнів реальність конституційного права особи на належні, безпечні й здорові умови праці.

В умовах дії правового режиму воєнного стану, коли будівельна галузь набула особливого значення у зв'язку з потребами відновлення пошкоджених і зруйнованих об'єктів житлової, транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури, істотно зростає рівень навантаження на сферу будівництва, а разом із цим – і ризики недодержання вимог безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. За таких умов особливої ваги набувають питання правильної кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 272 КК України, відмежування їх від суміжних складів, визначення кола потерпілих, спеціального суб'єкта, особливостей об'єктивної та суб'єктивної сторін, а також удосконалення санкцій і практики призначення покарання.

Водночас існуючі механізми кримінально-правової охорони безпеки праці у сфері будівництва не позбавлені низки теоретичних і практичних проблем. Як засвідчує дисертаційне дослідження, труднощі виникають у процесі визначення об'єкта кримінального правопорушення, тлумачення ознак його об'єктивної сторони, встановлення спеціального суб'єкта, форми вини, а також у відмежуванні ст. 272 КК України від суміжних складів кримінальних правопорушень, передбачених, зокрема, ст. 271, 273, 275 і 367 КК України. Такі обставини зумовлюють потребу в поглибленому науковому осмисленні відповідної проблематики, розробленні сучасних підходів до вдосконалення законодавчої конструкції цієї норми та формуванні цілісного підходу до кримінально-правової охорони безпеки виробництва.

Особливої актуальності темі додає і те, що наявні наукові праці переважно стосуються загальних проблем кримінально-правової охорони безпеки виробництва або лише окремих аспектів протидії кримінальним правопорушенням у сфері будівництва, тоді як комплексне дослідження кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою саме на будівництві фактично відсутнє. Тому подана на рецензування робота присвячена актуальній і своєчасній науковій проблемі, розв'язання якої має важливе значення для подальшого розвитку науки кримінального права, удосконалення

кримінального законодавства та підвищення ефективності правозастосовної практики.

Про актуальність обраного напряму дисертаційного дослідження свідчить також те, що роботу виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023, Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженої наказом МВС України від 21 травня 2024 р. № 326, а також Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2025–2029 роки, схвалених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 30 грудня 2024 р., протокол № 25.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджується належною теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом і узагальненням наукових праць, комплексним аналізом зарубіжного законодавства та практики кримінально-правового регулювання відповідальності за порушення вимог безпеки праці та правил виконання робіт з підвищеною небезпекою. Дисертація ґрунтується на положеннях чинного КК України, Закону України «Про охорону праці», відомчого і міжвідомчого законодавства у сфері будівництва, а також на матеріалах судової і правоохоронної практики.

Дисертант чітко визначив об'єкт і предмет дослідження, що дало змогу забезпечити внутрішню цілісність наукової концепції, належним чином обґрунтувати авторські положення та висновки, донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму при висвітленні предмета дослідження. Дисертаційна робота узгоджується з

правилами побудови комплексних наукових досліджень, а обрана автором структура забезпечує послідовне розкриття теоретичних, історико-правових, порівняльно-правових і прикладних аспектів кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві.

Достатнього ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій авторові вдалося досягти завдяки вдалому поєднанню теоретичних напрацювань за обраною тематикою з аналізом правозастосовної практики. Із тексту дисертаційної роботи вбачається, що здобувач дотримався послідовної процедури систематизації наукової літератури, чітко сформулював мету і завдання дослідження, а також використав комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема діалектичний, системно-функціональний, історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-догматичний, логіко-юридичний, герменевтичний, статистичний, метод документального аналізу та метод узагальнення. Це дозволило автору всебічно дослідити ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України, його місце в системі кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва, особливості кваліфікації, відмежування від суміжних складів і призначення покарання.

У результаті проведеного дослідження автор досяг визначеної мети й виконав поставлені завдання, свідченням чого стали сформульовані теоретичні положення щодо об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві, комплексний підхід до відмежування ст. 272 КК України від суміжних складів кримінальних правопорушень, а також обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавчої конструкції ст. 272 КК України та системи покарань за відповідне кримінальне правопорушення. Важливим є й те, що емпіричну базу дослідження становлять систематизовані статистичні й аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора за 2021–2025 рр., результати вивчення 300 судових рішень, постановлених судами всіх областей України,

а також результати опитування 74 прокурорів та 90 слідчих Національної поліції України з м. Києва, Івано-Франківська, Львова, Одеси.

Таким чином, наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, є достатньо аргументованими, теоретично підкріпленими та практично придатними до використання. Структура роботи, логіка викладу матеріалу та послідовність розв'язання поставлених завдань дотримані належним чином.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці кримінального права комплексним монографічним дослідженням кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві, у якому обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення положень кримінального законодавства України і правозастосовної практики. Сукупність висновків і рекомендацій мають важливе значення для забезпечення максимальної оперативності й результативності роботи у правоохоронній сфері. Автором сформульовано нові наукові положення спрямовані на розв'язання завдання і мають вагоме значення для подальшого розвитку кримінального права. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення і висновки, запропоновані особисто Круглюком Г. В.

Проведено систематизацію наукових доробків наукових доробків щодо протидії кримінальним правопорушенням у сфері будівництва; проблем кримінальної відповідальності проти безпеки виробництва та порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві.

Здійснено періодизацію становлення та розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві в Україні з виокремленням звичаєво-імперського (IX ст. – 1917 р.), радянського (1918–2001 рр.) та незалежного (з 2001 р. – дотепер) етапів й визначенням

особливостей нормативного забезпечення охорони праці, формування правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою та еволюції кримінально-правових засобів охорони життя, здоров'я і безпеки особи у сфері будівництва на кожному з них.

Узагальнено наукові підходи до практики криміналізації порушень вимог безпеки праці у законодавстві зарубіжних країн, відповідно до яких кримінальна відповідальність установлюється за: а) спричинення смерті або шкоди здоров'ю людини із закріпленням спеціальних обставин, зокрема необережності чи порушення правил, норм і стандартів безпеки; б) спричинення смерті або шкоди здоров'ю людини без спеціальної конкретизації таких обставин; в) спричинення з необережності смерті чи тілесного ушкодження або поставлення в небезпеку настання таких наслідків унаслідок дії джерела підвищеної небезпеки.

На основі зарубіжного досвіду кримінально-правової регламентації відповідальності за порушення вимог безпеки праці та правил виконання робіт з підвищеною небезпекою теоретично обґрунтовано практичну доцільність удосконалення системи кримінально-правових норм України у сфері охорони праці та безпеки виробництва шляхом посилення їх структурної узгодженості шляхом зміни назви розділу Х Особливої частини КК України на «Кримінальні правопорушення проти охорони праці та безпеки виробництва», що зумовлено ширшим змістом родового об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України, порівняно з чинною назвою цього розділу, та сприятиме формуванню сучасного кримінально-правового інституту охорони праці й підвищенню ефективності запобігання порушенням правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві.

Сформульоване теоретичне розуміння об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України, шляхом обґрунтування того, що в системі кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва така норма має узагальнюючий характер, її видовим об'єктом виступають суспільні відносини, що забезпечують підвищений рівень безпеки виробництва, основним безпосереднім об'єктом порушення правил безпеки

під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві є суспільні відносини, що забезпечують безпечне виконання будівельних і монтажних робіт, додатковим безпосереднім об'єктом – життя і здоров'я людини, а додатковими факультативними об'єктами – безпека власності, екологічна безпека та встановлений порядок здійснення будівельної діяльності.

Надано поняття «кримінальне правопорушення проти безпеки виробництва» як суспільно небезпечне винне діяння, що посягає на врегульовані законодавчими та іншими нормативно-правовими актами суспільні відносини щодо гарантування безпеки виробництва в різних його сферах, створюючи загрозу загибелі людей або настання інших тяжких наслідків чи заподіюючи шкоду здоров'ю потерпілих; «безпека виробництва» як технічний стан, що зводить до мінімуму ризик негативного впливу небезпечних і шкідливих виробничих факторів на людей, майно та навколишнє середовище.

Наведені аргументи щодо встановлення у ст. 272 КК України кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, якщо воно спричинило загибель дитини або було вчинене службовою особою шляхом порушення правил техніки безпеки, виробничої санітарії чи інших правил охорони праці, що призвело до нещасних випадків з людьми або інших тяжких наслідків.

Запропоновано модель об'єктивної сторони порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві, відповідно до якої її обов'язковими кримінально-правовими елементами є діяння, наслідки, причинний зв'язок і обстановка вчинення кримінального правопорушення, причому останню визначено як самостійну конструктивну ознаку складу, що охоплює просторово-технологічні, організаційно-правові та нормативно-регулятивні умови здійснення будівельних робіт, а також систематизовано основні способи вчинення такого кримінального правопорушення залежно від характеру порушення вимог охорони праці та безпеки на будівництві.

Аргументовані наукові позиції щодо спеціального суб'єкта та суб'єктивної сторони порушення правил безпеки під час виконання робіт з

підвищеною небезпекою на будівництві шляхом визнання того, що суб'єктом цього кримінального правопорушення є лише фізична осудна особа, на яку покладено обов'язок забезпечувати або дотримуватися відповідних правил безпеки під час виконання будівельних робіт, а суб'єктивна сторона характеризується необережною або змішаною формою вини, при цьому виключено можливість визнання юридичної особи суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України, через відсутність у неї психічного ставлення до вчинюваного діяння та його наслідків.

Сформульовано комплексний підхід до відмежування порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві від суміжних складів кримінальних правопорушень, відповідно до якого розмежування ст. 272 КК України зі ст. 271, 273, 275 і 367 КК України має здійснюватися за сукупністю ознак основного та додаткового безпосередніх об'єктів, кола потерпілих, характеру порушених правил безпеки, особливостей спеціального суб'єкта, специфіки джерела підвищеної небезпеки та стадії здійснення будівельної діяльності з необхідністю виключення у ст. 272 КК України словосполучення «на виробництві або будь-якому підприємстві», заміни формулювання «порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою» на «порушення вимог безпеки, що стосуються виконання робіт з підвищеною небезпекою», а також уточнення ознак учинення такого діяння службовою особою.

Запропоновано удосконалення системи покарань за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві шляхом встановлення за ч. 1 ст. 272 КК України основних покарань у виді штрафу, пробаційного нагляду або обмеження волі з можливістю застосування додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, за ч. 2 – основних покарань у виді обмеження волі або позбавлення волі з можливістю застосування додаткових покарань у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, а за запропонованою ч. 3 – основного покарання у виді позбавлення волі з додатковим покаранням у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Загалом, здійснено комплексне кримінально-правове дослідження відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві як самостійної наукової проблеми, з урахуванням положень чинного КК України, Закону України «Про охорону праці», відомчого і міжвідомчого законодавства у сфері будівництва, судової та правоохоронної практики, а також умов дії воєнного стану та повоєнної відбудови країни.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає жодних сумнівів. Вони логічно випливають зі змісту дисертаційного дослідження та ґрунтуються на власних судженнях автора, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Подані автором пропозиції щодо вдосконалення положень кримінального законодавства України та правозастосовної практики оформлені належним чином і мають важливе теоретичне та практичне значення.

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані статистичні й аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора за 2021–2025 рр. щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 272 КК України; результати вивчення 300 судових рішень, постановлених за цей період судами всіх областей України у кримінальних провадженнях про порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, у тому числі на будівництві; результати опитування 74 прокурорів та 90 слідчих Національної поліції України з м. Києва, Івано-Франківська, Львова, Одеси.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувача.

Основні положення дисертації опубліковано в 10 наукових публікаціях, серед яких три статті – у наукових фахових виданнях України, одна – у зарубіжному виданні, шість тез доповідей, оприлюднених на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Перелік наукових праць здобувача та аналіз їх змісту засвідчують, що наукові результати, висновки й рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладені у фахових наукових виданнях і пройшли належну апробацію на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Зважаючи на значний позитивний вплив від роботи, необхідно відзначити й про окремі її дискусійні положення.

1. У підрозділі 2.1 дисертації автор послідовно обґрунтовує, що кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві настає незалежно від форми власності будівельного підприємства, а також незалежно від того, чи здійснюється будівництво на законних підставах, чи без належної державної реєстрації або ліцензії. Такий підхід є практично значущим і розширює межі кримінально-правового захисту безпеки праці. Водночас дискусійним видається настільки категоричний висновок про повну індиферентність для кваліфікації факту законності або незаконності будівництва, оскільки в роботі це положення потребує більш розгорнутого обґрунтування в аспекті співвідношення з іншими можливими кримінально-правовими чи адміністративно-правовими порушеннями у сфері будівельної діяльності.

2. На с. 144–152 дисертації автор визначає досить широке коло спеціальних суб'єктів порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві, відносячи до них не лише посадових осіб, фізичних осіб, які використовують найману працю, і рядових працівників, а й у певних випадках сторонніх осіб, зокрема екскурсантів, практикантів та інших осіб, ознайомлених із правилами безпеки. Такий підхід є цікавим і спрямованим на повніше охоплення можливих суб'єктів відповідальності. Разом із тим дискусійним видається включення до кола спеціальних суб'єктів саме сторонніх осіб, оскільки в роботі потребує більш

чіткого окреслення критерій, за яким така особа набуває не лише фактичної обізнаності, а й юридичного обов'язку дотримуватися спеціальних правил безпеки, достатнього для притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 272 КК України.

3. У підрозділі 3.1 дисертації сформульовано комплексний підхід до відмежування ст. 272 КК України від ст. 271, 273, 275 і 367 КК України, а також обґрунтовано доцільність законодавчих змін до диспозиції ст. 272 КК України, зокрема шляхом виключення словосполучення «на виробництві або будь-якому підприємстві» та заміни чинного формулювання на «порушення вимог безпеки, що стосуються виконання робіт з підвищеною небезпекою». Така пропозиція виглядає аргументованою з позиції законодавчої техніки. Водночас дискусійним видається те, що в роботі потребує більш предметного висвітлення питання, якою мірою запропоноване оновлення диспозиції саме усуває труднощі відмежування ст. 272 КК України від ст. 271 КК України, з огляду на визнану автором відсутність чіткого нормативного розмежування між загальними та спеціальними правилами охорони праці.

4. У підрозділі 3.2 дисертації запропоновано удосконалення системи покарань за ст. 272 КК України. Такий підхід свідчить про прагнення автора посилити диференціацію кримінально-правового реагування. Разом із тим дискусійним видається питання про достатність мотивування саме такого співвідношення між штрафом, пробаційним наглядом, обмеженням волі та позбавленням волі, оскільки в роботі потребує більш чіткого пояснення, чому запропонована модель санкцій є оптимальною саме з погляду індивідуалізації покарання та судової практики у справах цієї категорії.

Однак, наведені зауваження містять суб'єктивне бачення опонента та носять рекомендаційний характер стосуючись дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих положень наукової праці і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

Проведений аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні

посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень і відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики дослідження та джерела інформації.

У праці не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. Тема дослідження є актуальною, її обґрунтування є достатнім, а висновки й рекомендації мають належний рівень наукової новизни та репрезентують вирішення поставлених у роботі завдань.

Таким чином, дисертація Круглюка Григорія Володимировича на тему «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві» є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення важливого наукового завдання, що має істотне значення для розвитку науки кримінального права.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота Круглюка Григорія Володимировича на тему «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що відзначаються новизною в постановці та вирішенні важливого наукового завдання в умовах чинного законодавства України.

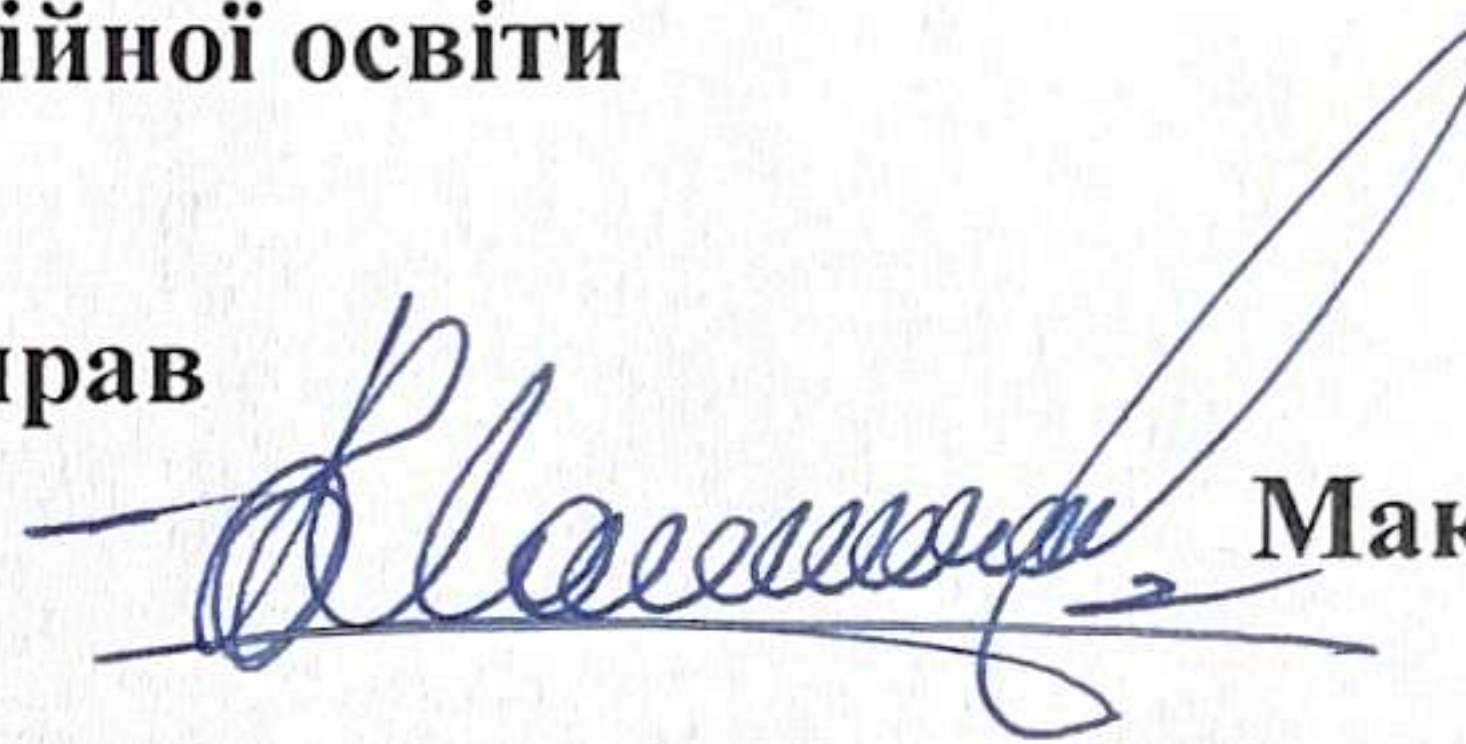
2. Дисертація «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23

серпня 2016 р. № 261 (із змінами), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Круглюк Григорій Володимирович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

**заступник директора Навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти**

**Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
д.ю.н., старший дослідник**

Максим ПОЧТОВИЙ

Підпис Почтового М.М. засвідчую:

Проректор

**Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
полковник поліції**

Олександр ЮНІН